

Héroovia chemickej maskulinity. K najnovšej tvorbe Radovana Čerevku

Adrián Kobetič

Adrián Kobetič: Héroovia chemickej maskulinity. K najnovšej tvorbe Radovana Čerevku. In: *Ostium*, roč. 17, 2021, č. 3.

Heroes of chemical masculinity. To the latest work of Radovan Čerevka

The new theme appears in the recent work of the sculptor Radovan Čerevka, diverting his interest from the issues of geopolitics and militaristic aesthetics to the theme of masculinity and the promotion of bodybuilding. Čerevka's current work deals with the cult of the body, built through chemical food supplements, presented in various forms of visual communication. The author points out the problem of aggressively tuned propaganda, using elements of archetypal psychology in environments composed of chemicals themselves and their packaging. These are demonstrated in the character of an ancient hero, presented in a naive visual language, supplemented by offensive slogans. The aim of the text is to point out some parallels with ancient mythology and the strategies that the new cult takes from classical themes. At the same time, he tries to point out the danger of this cult and the resulting effect of „autoheroization“, or even a form of self-worship.

Keywords: masculinity, Radovan Čerevka, mythology, cult of body, contemporary art

V novembri minulého roka otváral košický umelec Radovan Čerevka (*1980) v priestoroch LAB bratislavskej Kunsthalle výstavu s názvom *Budovanie skutočného tela*. Výstava, kurátorsky zastrešená Áronom Fenyvesim v jednej časti nadväzovala na autorovu predošlú tvorbu, v tej druhej však otvárala nové témy, prezentované v originálnom vizuálnom jazyku.^[1] Práve druhú časť, tvorenú intermediálnym dielom *Environment B* považujem za natolko podnetnú a naliehavú, že som sa rozhodol na nasledujúcich riadkoch pouvažovať nad niektorými rovinami jej interpretácie. Nasledujúci text treba teda chápať viac ako subjektívnu úvahu o Čerevkovej najnovšej tvorbe než ako príspevok hodnotiaci samotnú výstavu.^[2]

Pre úplnosť si však najprv predstavme úvodnú časť výstavy, ktorou autor nadviazal na svoje staršie diela pracujúce s témou archeologických artefaktov budúcnosti a ktorá tvorí zároveň akýsi predstupeň ústredného environmentu.^[3] Je tvorená objektmi nazvanými *Optické balvany*. Sú zhotovené v tradičnej sochárskej technike umelého kameňa ako pozostatok fiktívneho bojiska, v ktorom sa objektívny prejav zániku stáva súčasťou prostredia. Okrem toho, že tu môžu prejavy minulosti zostávať prítomné na úrovni informácie, udalosti vložené do pamäti miesta, sú zároveň konzistentnou hmotou (ne)prirodzene previazanou s ním. Môžu sa stať predmetom materialistických úvah o emancipácii neživej prírody ako plnohodnotného aktéra súčasného sveta.^[4] V podobe fragmentov dejinných dôsledkov a neraz i ľudských rozhodnutí sa tak objekty opätovne stávajú súčasťou substancie, z ktorej vychádzajú. K tomuto vzťahu odkazuje zelený kryštál „prerastajúci“ rozpadajúce sa objektívy nočného videnia, ktorý pomocou fosforového filtra dáva nositeľovi schopnosť vidieť v tme. Pred jeho očami sa vykresľujú svetelno-zelené obrysy predmetov, inak splývajúcich v černote. Čerevka mení tiež divákovo nazeranie na objekt vďaka zelenému nasvieteniu

priestoru akoby prebiehajúcemu prostredníctvom objektu samotného. Tak sa vlastne divák dostáva do situácie tesne pred začatím rozpadu, čo spôsobuje, že sa ho procesualnosť naratívu osobne dotýka. Hre objektívneho a subjektívneho napomáha teda aj charakter inštalácie ako environmentu, do rozhrania ktorého návštevník vstupuje. Autor tak do istej miery zbavuje objekty povahy artefaktov a z roviny odťažitých muzeálnych exponátov ich presúva do roviny náhodných nálezov. Okrem toho Čerevka touto sériou rozvíja aj svoje dlhodobé skúmanie jazyka militaristickej estetiky vkladanej do najrozličnejších situácií vojenských konfliktov a ich následkov.[5] V nich sa prelínajú futuristické námety s tými nepríjemne aktuálnymi.

Teraz sa však presuňme k ťažisku môjho uvažovania, priestorovo dominantnej inštalácii, intermediálnemu dielu *Environment B*, reprezentujúcemu zároveň nosnú tému Čerevkovej súčasnej tvorby. Na rozdiel od minulých prác, kedy sa zaoberal cieľenou manipuláciou informácie vo vzťahu k politickému a geopolitickému daniu vo svete, sa tu presúva na omnoho nenápadnejšiu scénu, všednú v našej žitej každodennosti.

Dielo má podobu tiahleho piesočnatého ostrova posiateho viac ako desiatkou objektov, s eskaláciou od najnižších po najvyššie. Objekty v nižšej časti ostrova pripomínajú antické nádoby prezentované skôr vo forme fragmentov archeologických vykopávok ako elegantných amfor. Ak sa človek lepšie prizrie, všimne si, že sú na nich zobrazené namiesto námetov klasickej mytológie obrazy novej mytológie, pracujúce s jazykom fantasy animácie.[6] Tie akoby čiastočne využívali vizualitu príbehov, maľovaných na starovekých amforách. Predstavujú svalnaté telá mužov a žien, polonahé či odeté v zbroji, obklopené plameňmi a výraznou žiarou a doplnené titulmi ako „Superior“, „Supreme“ či „Massacre“. Centrum nižšej časti ostrova (zároveň bližšej k vstupu do priestoru) tvorí farebná „sopka“, na vrchole ktorej je osadená najväčšia z nádob. Stred ostrova s „trofejou“ umiestnenou na vyvýšenom mieste umocňuje pocit, akoby išlo o nejaký zdroj nadmernej sily vychádzajúcej z tejto nádoby i celého ostrova. Pre zreteľnejšie vyjadrenie energického sáľania vymenil autor uši nádob za svalnaté paže v pozícii typickej pre deklarovanie fyzických dispozícií jedinca. Ako súčasť ikonografie nového hrdinu mimoriadnej sily je tu tiež v triumfálnej kompozícii prezentovaný ďalší súbor artefaktov, výstroj „bojovníka“ súčasnosti, príslušníka špeciálnych jednotiek, ktorý môže byť vďaka svojej ničivej potencii užívaný v boji proti zlu súčasťou analógiou héra antického sveta. Zároveň okrajovo do inštalácie vnáša Čerevka rukopis v podobe záujmu o militárie. Naprieč ostrovom do jeho druhej časti pokračujú schodíky tvorené vreckami s vyobrazením sochy antického vojvodu. Ak návštevníkovi doteraz nebolo jasné, že išlo pri predošlých objektoch o balenia výživových doplnkov podporujúcich svalové výkony, teraz už prehovára autor priamo skrze celistvý vizuál jedného z produktov. Jeho názov je „Battle whey“, teda „Bojová srvátka“, čo je produkt využívaný ako doplnok stravy pri posilňovacích cvičeniach. Aj ten priamo pracuje s témou starovekého hrdinu, s agresívne ladeným názvom a heslom „Veni, vidi, vici“, burcujúcim k expanzívnym výkonom. Aby Čerevka poukázal na naivitu prejavu značky doplnkov, umiestnil na prvé a posledné vrecko opačné konce posilňovacieho zariadenia, expanderu, nech je jasné, ako s každým balením bojovej srvátky narastá sila používateľa. Zarovno s priznaním produktov tvoriacich zdroj vizuálnej inšpirácie objektov už v tomto momente aj definitívne dochádza k identifikovaniu toho, čo tvorí povrch samotného ostrova. Nejde o skutočný piesok, aký býva bežnou súčasťou Čerevkových inštaláciách, ale ako už tomu mohla napovedať jeho vôňa a farebnosť, ide o výživové doplnky z vystavených obalov a nádob. Rozsypané chemické produkty sypkej konzistencie a rozličných farieb okrem toho, že tvoria materiálne aj ideové podložie ostrova, paradoxne predstavujú aj umeleckú techniku. Autor vďaka farebnosti „sypaciek“ ostrov vizuálne rozohráva, čím naznačuje ich chemickú povahu vzdialenú prirodzenému prostrediu. V zadnej časti ostrova sa napokon nachádzajú štyri najvyššie objekty, ktoré sú skonštruované z valcovitých nádob na doplnky stravy a sú uložené na seba. Na jednej strane pôsobia ako brancusiovské stĺpové pomníky memorujúce dôležité udalosti ľudských dejín, na strane druhej rôznofarebné obaly produktov pripomínajú totemy, aké je možno vidieť na posvätných miestach domorodých kmeňov. Prastaré obrazy božstiev však vystriedali nové, na rozdiel od

veľkolepých eposov sa obmedzujú na triviálny vizuálny jazyk a heslá ako: „Combat“, „Blood storm“, „Hot blood“, „Armagedon“, „Rage“, „Explosion“, „Predator“, „Psychotic“, „Hero“ a ďalšie. Pospolu môžu síce pripomínať napríklad súpis úkonov v RPG videohrách, v skutočnosti však predstavujú reálne princípy marketingu a propagácie spoločností, ponúkajúcich doplnky stravy pre fitness a kulturistiku. Ich spoločnou témou sú násilie, agresivita, konflikt či dokonca hraničné emocionálne stavy.

Ak sa dívame na Čerevko environment, akoby sme sa vlastne dívali na mapu nového kultu.[7] Jeho centrum leží na ostrove vznikajúcom na neprirodzenom prelínaní novo-umelých chemických produktov s historicky vžitými námetmi. Dielo poukazuje na anachronizmy zahrnuté v marketingu produktov ako naivné prvky vizuálnej a verbálnej stratégie pracujúcej s princípmi archetypálnej psychológie.[8] Tá ukladá do svojho centra tradičného hrdinu, héra, maskulinny produkt propagandy, ktorý sa má stať pravým záchrancom vtedy, keď si to situácia vyžiada.[9] Ako Achilles, poháňaný svojím vysneným osudom, prekonáva prekážky jednu za druhou vediac, že je jeho telo posilnené mocou prameňa zázračnej vody rieky Styx.[10]

Nebezpečenstvom relatívne nového „kultu skutočného tela“ je paradox, vďaka ktorému je objektom úcty samotný subjekt, teda uctievatel'. Nie v jeho holistickej forme, ale v tej, ktorá na svoje imateriálne zámerne zanevrela. Sám sa snaží stať artefaktom, pozdvihnúť na oltár kultu. Len ťažko si predstaviť, aké riziká môže prinášať tento fenomén autoheroizácie, podporovaný dezinterpretovaným nasledovaním historických vzorov, potláčajúcim zdravý úsudok celého procesu.[11] Ak by mal byť nový kult „typicky antický“ personifikovaný, bola by na obraze pravdepodobne Kalokagathia plačúca v rohu vidiac, ako je myseľ potláčaná a telo neprirodzene pozdvihnúť. Vzlykala by azda nad tým, že v ich vzájomnú rovnováhu nemožno už ani len dúfať.

Radovan Čerevka prichádza opäť s mimoriadne nápaditým umeleckým programom, pútavým nielen svojím závažným obsahom, ale aj technicky originálnym prevedením. Upozorňuje na nové bojisko, omnoho menej výpravné ako tie, ktoré predstavil v jeho predošlej tvorbe. *Environment B* treba brať zároveň ako upozornenie na hrozbu onoho kultu. V spojení s radikálnymi hnutiami, traumatickými zážitkami či manipuláciou zvonka sa dokáže stať veľmi efektívnym nástrojom presadzovania záujmov spoločenských skupín. Rovnako nebezpečným však môže byť aj v prípade neúmyselného použitia. Takémuto skutočnému telu totiž stačí jeden nepatrný zásah, situácia ponúkajúca použitie svojej nepoznanej moci. A tak ako Perseus vďaka svojej sile nešťastnou náhodou zasiahol diskom svojho starého otca Akrisia, tak toto mocné telo môže priniesť obety kultu. Čo z toho, že Perseus svoje činy potom olutoval, ak už predtým na oltár priniesol svoju obeť.[12]

Literatúra

- ATKINS, Robert: *ArtSpeak. A Guide to Contemporary Ideas, Movements, and Buzzwords, 1945 to the Present*. New York, London: Abbeville Press Publishers, 2013.
- BELTING, Hans: *An Anthropology of Images. Picture, Medium, Body*. New Jersey: Princeton University Press, 2011.
- BENNETT, Jane: *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2010.
- CAMPBELL, Joseph - MOYERS, Bill: *The Power of Myth*. New York: Doubleday, 1991.
- CAMPBELL, Joseph: *Hero with a Thousand Faces*. Novato: New World Library, 2012.
- JUNG, Carl Gustav: *Archetypy a nevedomí*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997.
- KUKUROVÁ, Lenka: Modelárstvo a ideológia. In: *Profil*, 2, 2019. s. 128 - 139.
- MEGYEŠI, Peter: Archeológia konfliktu v post-pravdivej dobe. In: *Jazdec: Revue súčasného umenia*, 32, roč. IX, 2018. s. 12 - 13.
- MERTLÍK, Rudolf: *Starověké báje a pověsti*. Praha: Svoboda, 1972.
- MITCHELL, Thomas W. J.: *What Do Pictures Want?* Chicago: The University of Chicago Press, 2005.
- MONCOLOVÁ, Ivana: *Radovan Čerevka*. Bratislava: Monocolova Editions, 2019.

STEVENS, Anthony: *Jung: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
STOLÁRIK, Michal: Radovan Čerevka – Budovanie skutočného tela. In: *FlashArt*, roč. 59, 4 – 6, 2021.
URBANOVÁ, Miroslava: Instantná maskulinita a rozhrania kontroly tela. In: *artalk.cz*, zver. 23. 2. 2021. (online: <https://artalk.cz/2021/02/23/instantna-maskulinita-a-rozhrania-kontroly-tela/sk/>).
WALLACE, Isabelle Loring – HIRSH, Jennie (eds.): *Contemporary Art and Classical Myth*. New York: Routledge, 2016.

Mgr. Adrián Kobetič
Katedra dejín a teórie umenia
Filozofická fakulta TU v Trnave
Hornopotočná 23
917 01 Trnava

Centrum vied o umení
Slovenská akadémia vied
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava 4
e-mail: kobeticadrian@gmail.com

Autor fotografií: Jakub Hauskrecht

P o z n á m k y

- [1] K predošlej tvorbe Radovana Čerevku pozri: MONCOLOVÁ, Ivana: *Radovan Čerevka*. Bratislava: Monocolova Editions, 2019.
- [2] K výstave pozri: STOLÁRIK, Michal: Radovan Čerevka – Budovanie skutočného tela. In: *FlashArt*, roč. 59, 4 – 6, 2021; URBANOVÁ, Miroslava: Instantná maskulinita a rozhrania kontroly tela. In: *artalk.cz*, zver. 23. 2. 2021. (online: <https://artalk.cz/2021/02/23/instantna-maskulinita-a-rozhrania-kontroly-tela/sk/>)
- [3] Jazyk, ktorým Čerevka pracuje vo svojej aktuálnej tvorbe, nadväzuje na tradíciu environmentov, intermediálnych priestorových inštalácií využívajúcich tiež často prvky ready-made. Ich úlohou je vtiahnuť diváka do svojho rozhrania, založeného na multisenzorickej povahe diela, vďaka čomu sa inštalácie stávajú neraz mimoriadne sugestívnymi. Rozvoj environmentu možno hľadať v závere 50. rokov 20. storočia a spája sa s tak významnými osobnosťami, akými sú napr. Joseph Beuys, Hans Haacke, Bruce Nauman, Judy Pfaff, Michelangelo Pistoletto a ďalší. ATKINS, Robert: *ArtSpeak. A Guide to Contemporary Ideas, Movements, and Buzzwords, 1945 to the Present*. New York, London: Abbeville Press Publishers, 2013, s. 143 – 145.
- [4] K téme pozri: BENNETT, Jane: *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2010.
- [5] K téme pozri: KUKUROVÁ, Lenka: Modelárstvo a ideológie. In: *Profil*, 2, 2019. s. 128 – 139; MEGYEŠI, Peter: Archeológia konfliktu v post-pravdivej dobe. In: *Jazdec: Revue súčasného umenia*, 32, roč. IX, 2018. s. 12 – 13.
- [6] K téme pozri: CAMPBELL, Joseph – MOYERS, Bill: *The Power of Myth*. New York: Doubleday, 1991.
- [7] K téme pozri: BELTING, Hans. *An Anthropology of Images. Picture, Medium, Body*. New Jersey: Princeton University Press, 2011.
- [8] K pojmu „archetyp“ pozri: JUNG, Carl Gustav. *Archetypy a nevedomí*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997; STEVENS, Anthony. *Jung: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- [9] K téme pozri: CAMPBELL, Joseph. *Hero with a Thousand Faces*. Novato: New World Library, 2012.
- [10] K otázke vzťahov medzi súčasným umením a antickou mytológiou pozri napr.: WALLACE,

Isabelle Loring - HIRSH, Jennie (eds.). *Contemporary Art and Classical Myth*. New York: Routledge, 2016.

[11] K téme pozri: MITCHELL, Thomas W.J. *What Do Pictures Want?* Chicago: The University of Chicago Press, 2005.

[12] MERTLÍK, Rudolf: *Starověké báje a pověsti*. Praha: Svoboda, 1972. s. 136.

